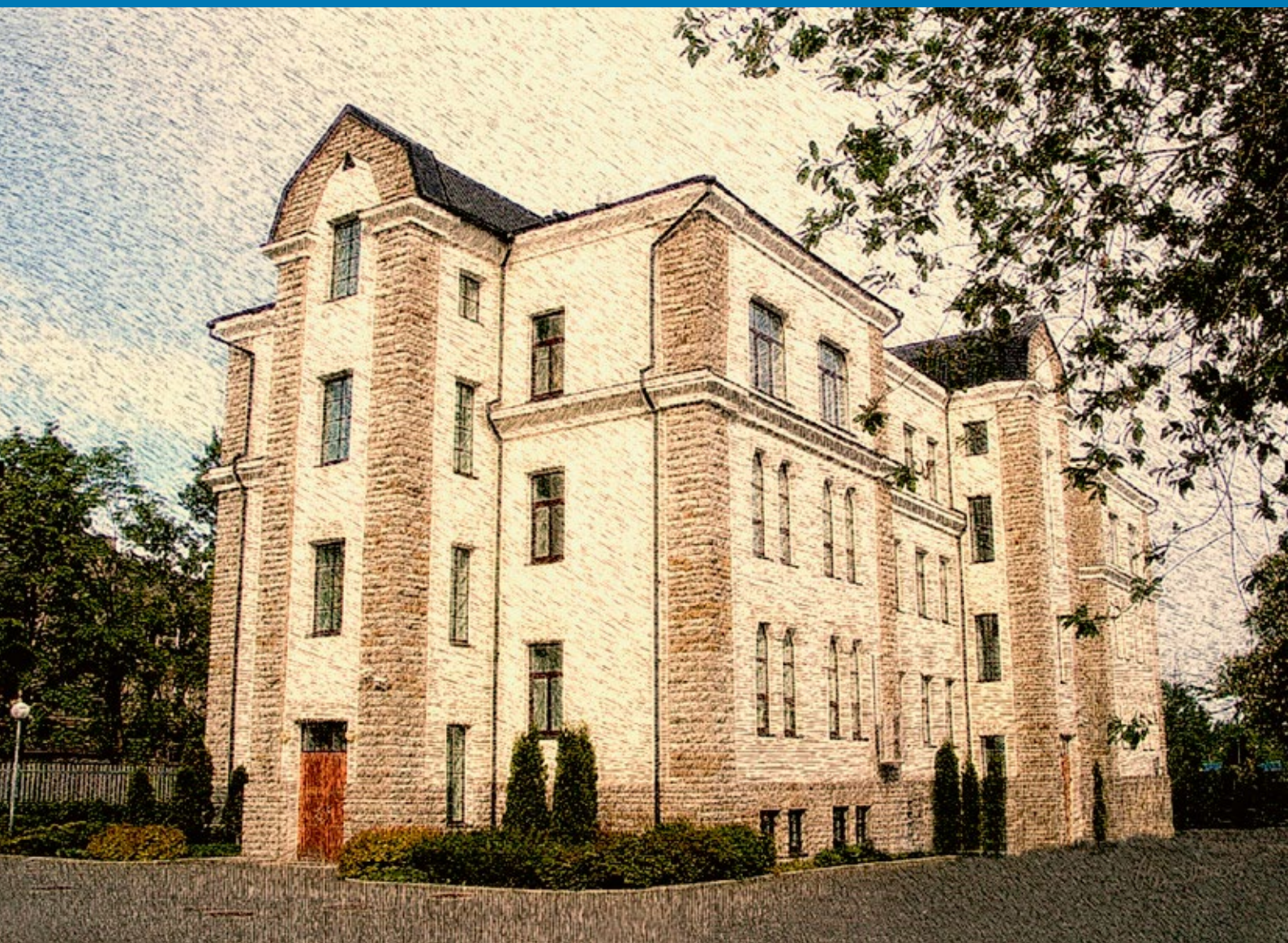

AASTARAAMAT 2016

**ÜLEVAADE RAHAPESU ANDMEBÜROO
TEGEVUSEST 2016. AASTAL**

TALLINN 2017

SISUKORD

EESSÕNA	4
1. RAHAPESU ANDMEBÜROOST	5
2. AASTA 2016 EESTI RAHAPESU TÕKESTAMISE SÜSTEEMIS	6
2.1. Moneyvali IV hindamisvooru arenguraporti kaitsmine	6
2.2. Euroopa Liidu IV rahapesu tõkestamise direktiiv ja selle muudatused ning uus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu	7
3. ÜLEVAADE RAHAPESU ANDMEBÜROO TÖÖTULEMUSTEST 2016. AASTAL	9
3.1. Ülevaade büroole laekunud teadetest ja nende analüüsimisest	9
3.2. Ülevaade büroo edastatud materjalidest	13
3.3. Riigisisene ja rahvusvaheline koostöö	16
3.4. Järelevalve	18
3.5. Tegevuslubade väljastamine	20
4. RAHAPESU KOHTULAHENDID 2016. AASTAL	21
4.1. Halduskohtumenetlused	22
5. RAHAPESUSKEEMID	23
5.1. Arvutikelmustega seotud rahapesuskeemid	23
5.2. Eesti äriühingute kaasamine pektuste toimepanemisel ja raha liigutamisel	24
5.3. Maksusüütegudega saadud tulu ja rahapesu	25
5.4. Sularaha vahendamine kui majandustegevus ja sellega kaasnev võimalik rahapesu ..	26
5.5. Venemaalt laekuvad transiitkanded Eesti arvelduskontodele	26
6. RAHVUSVAHELISED FINANTSSANKTSIOONID	27
7. ETTEVAATAVALT AASTASSE 2017	28

EESSÕNA

HEA RAHAPESU ANDMEBÜROO AASTARAAMATU LUGEJA!

2016. aastal algasid Eestis Rahandusministeeriumi eestvedamisel ettevalmistused Euroopa Liidu neljanda rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise direktiivi ülevõtmiseks, mis kava kohaselt kulmineeruvad uue rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse vastuvõtmisega Riigikogus 2017. aasta suvel. 2016. aasta keskpaigas alanud arutelud on olnud aktiivsed, kohati tulisedki. Aastaraamatu ilmumise ajaks on nii mõnigi teema saanud eelnõus lahenduse, kuid mitu olulist küsimust ootab endiselt, et õigusloome osalised leiaksid nende suhtes konsensuse. Paraku jääb mõni vajalik samm uue seaduseelnõuga ilmselt astumata ning ootama järgmisi võimalusi.

2016. aasta keskpaigas jõudsid Eesti avalikkuseni esimesed teated selle kohta, et Deutsche Bank on mõne siinse krediitiasutuse dollarimaksete teenindamise lõpetanud. Rahapesu tõkestamise meetmete puudujääkide eest finantsjärelevalve poolt Ameerika Ühendriikides määratud trahvid ning finantssektoris tajutavate riskide tõttu tehtud otsused siinses piirkonnas korrespondentsuhete kokkutõmbamiseks said järje sel aastal, mil Deutsche Bank teatas korrespondentsuhete lõpetamisest kõikide Läti ja Eesti pankadega. Ühest küljest tuleb nõustuda nendega, kes näevad sellises praktikas finantsjärelevalve ülereguleerimist ning sellest tingitud ebakohast reaktsiooni. Dollarimaksete korrespondentsuhete lõpetamise tagajärgede ebasobivus on praegusel

juhul üsna ilmne, korrespondentteenuste kättesaadavuses tabasid tagasilöögid neidki panku, millel siinset piirkonda puudutanud rahapesuskandaalide ja kahtlaste rahavoogudega puutumust ei olnud. Teiselt poolt näitab see meile selgelt, et ka maine mõttes sulame nii mõnegi naabriga kaugelt vaadates ühte.

2016. aastal puudutas terrorism Eestit mitmel moel. Mitmes Euroopa riigis pandi toime uusi ühiskonna stabiilsuse ja sidususe lõhkumist taotlemaid terrorikuritegusid. Kaks Eesti kodanikku kaotasid elu juunis Prantsusmaal toimunud terrorirünnaku ohvritena. 2016. aastal langetati kahes esimeses kohtuastmes süüdimõistev otsus kahe Eesti elaniku kohta, kes rahastasid terrorismi; aastaraamatu ilmumise ajaks on Riigikohus kaebuse otsuse kohta tagasi lükanud ning otsus on jõustunud. Need märgid näitavad, et terrorismi rahastamisega seotud maksete ja tehingute profileerimine ning tuvastamine on Eestiski paraku aktuaalne väljakutse.

Rahapesu eelkuritegudena annavad Eestis endistviisi tooni küberkuriteod. Sagenenud on juhtumid, kus Eestis asutatud ning siinse pangakontoga ettevõtteid kasutatakse petuskeemide korraldamisel ja sel teel saadud kriminaaltulu liigutamisel. Tugevdatud tähelepanu vajavad Venemaalt laekuvad transiitkanded. Nendest ja teistest teemadest saate täpsemalt lugeda aastaraamatu alljärgnevatest peatükkidest.

1. RAHAPESU ANDMEBÜROOST

Rahapesu andmebüroo (RAB) alustas oma tegevust 01.07.1999, olles praegu Politsei- ja Piirivalveameti keskkriminaalpolitsei struktuuriüksus. Rahapesu andmebüroo on Egmont Grupi liige, mis koondab selliste riikide sarnaseid üksuseid, kelle tegevus vastab rahvusvahelistele standarditele. Rahapesu andmebüroode peamised ülesanded on saada infot rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusega tehingute kohta, analüüsida neid ning kuriteokahtluse tuvastamise korral edastada teavet kohtueelse uurimise alustamise otsustamiseks. Vastavaid teateid saadavad kõik isikud, kes puutuvad või võivad kokku puutuda võimaliku rahapesukahtlusega, s.o eelkõige finantssektor, nagu pangad ja makseasutused, kuid ka paljud teised, näiteks notarid, advokaadid ja audiitorid. Vajaduse korral seab rahapesu andmebüroo piiranguid vara kasutamisele.

Rahapesu andmebüroo unikaalsus seisneb asjaolus, et tavapäraselt oma klientide konfidentsiaalsust hoidma kohustatud isikud teavitavad teatud tingimustel omaalgatuslikult rahapesu andmebürood teatud klientidest ja/või tehingutest ka siis, kui edastatav info on näiteks kaitstud pangasaladusega. Rahapesu andmebüroo säilitab saanud informatsiooni konfidentsiaalsena ning edastab uurimisasutustele, prokuratuurile ja kohtule ainult sellist teavet, mida on vaja kuritegude vältimiseks, tuvastamiseks ja uurimiseks. Rahapesu andmebüroo ei avalda info teataja isikut. Uurimisasutused ja prokuratuur tuvastavad rahapesu menetletavates kriminaalasjades,

samas kui rahapesu andmebüroo tuvastab võimalikke rahapesujuhtumeid erasektori finantsinfo põhjal.

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse (RahaPTS) nõuete täitmise järele valvavad nii rahapesu andmebüroo, Finantsinspeksioon nende loa alusel tegutsevate isikute osas kui ka Eesti Advokatuur ja Notarite Koda (järelevalve notarite üle on Justiitsministeerium delegeerinud Notarite Kojale) oma liikmete üle.

Selle kõrval valvab rahapesu andmebüroo ka rahvusvahelise sanktsiooni seaduse alusel finantssanktsioonide rakendamise järele kõigi seadusenõuete täitmise osas. Rahvusvaheliste finantssanktsioonide puhul on rahapesu andmebüroo keskne üksus, kes koordineerib ja kontrollib vastavate sanktsioonide rakendamist, piirab vajaduse korral rahaliste vahendite ja vara kasutamist ning annab vajaduse korral erandloa sanktsiooni alla kuuluvate tehingute tegemiseks.

Rahapesu andmebüroo väljastab ka tegevuslube. Need on load finantseerimisasutustele, kellel ei ole Finantsinspeksiooni tegevusluba, samuti load usaldusfondide ja äriühingute, valuutavahetuse, alternatiivsete maksevahendite ja pandimaja teenuse pakkujatele ning väärismetallide ja vääriskivide kokkuostu ning hulgi müügiga tegelevatele isikutele. Rahapesu andmebüroo ülesanded on veel kriminaaltulu jälitamine, koostöö välisriikide andmebüroodega, koostöö uurimisasutuste ja prokuratuuriga, avalikkuse ja teate saatjate teadlikkuse suurendamine, väärtegade menetlemine jmt.

2. AASTA 2016 EESTI RAHAPESU TÕKESTAMISE SÜSTEEMIS

2.1. MONEYVALI IV HINDAMISVOORU ARENGURAPORTI KAITSMINE

27.–29.septembrini toimunud Euroopa Nõukogu rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmeid hindava ekspertkomitee Moneyval 51. plenaaristungil kaitses Eesti delegatsioon edukalt rahapesu ja terrorismi rahastamise meetmeid käsitlevat arenguraportit. See oli järg IV voo hindamisele, mille põhiraportit kaitses Eesti 2014. aasta septembris. Plenaaristungil tunnustati Eesti jõupingutusi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisel ning toodi esile nii esimese terrorismi rahastamise juhtumi kohtu ette viimist kui ka rahvusvahelises koostöös Ameerika Ühendriikidega menetletud nn kummituskliki (Ghost Click) kaasust, milles Riigikohus mõistis isiku rahapesus süüdi ilma eelneva süüdimõistva otsuseta eelkuriteos ning konfiskeeris ligi 18 miljoni euro väärtuses vara.

Kokkuvõttes lausuti Moneyvali plenaaristungil, et Eesti seniste edusammudega rahapesu ja terrorismi tõkestamise süsteemi arendamisel on põhjust rahul olla. Olulisemate tegevustena IV hindamisvoorus käsitletud rahapesu tõkestamise nõukogu (Financial Action Task Force – FATF) soovitudest on Eestil vaja seadustesse lisada mõningad täpsustused ja muudatused terrorismi rahastamise mõistes ning vara konfiskeerimise sättes, et need oleksid paremini kooskõlas FATFi soovitudega. Nimetatud küsimused on kavas lahendada Euroopa Liidu IV rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise direktiivi ülevõtmise ning karistusseadustiku muudatustega. Eestil tuleb viimaste puuduste kõrvaldamisest FATFi tähtsamate soovitude täitmisel raporteerida plenaaristungil hiljemalt 2018. aasta sügisel.

2.2. EUROOPA LIIDU IV RAHAPESU TÕKESTAMISE DIREKTIIV JA SELLE MUUDATUSED NING UUS RAHAPESU JA TERRORISMI RAHASTAMISE TÕKESTAMISE SEADUSE EELNÕU

Kui Euroopa Liidu IV rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise direktiiv¹ 20. mail 2015 vastu võeti, tekkis liikmesriikidel, sealhulgas Eestil, kohustus kanda direktiivis sätestatud põhimõtted üle riigisisestesse õigusaktidesse 26. juuniks 2017. Möödunud aastal kaardistasidki Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisega seotud organisatsioonid ning põhilised finantsturu osalised Rahandusministeeriumi juhtimisel vajalikud seadusemuudatused. Töö tegi keerulisemaks asjaolu, et samal ajal oli Euroopa Komisjon alustanud alles vastuvõetud direktiivi täiendamist olulises mahus, lisades sinna mitmeid mahukaid meetmeid. Uue eelnõu autorid on püüdnud põhilised sätted ka direktiivi muutmise eelnõust Eesti õigusesse üle kanda, olgugi et muudatused on veel lõplikult kokku leppimata. Aastaraamatu ettevalmistamise ajaks on uus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduseelnõu juba Riigikogus menetluses, mis võimaldab meil olulisemaid muudatusi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmete rakendamisel tutvustada. Siiski juhime lugeja tähelepanu sellele, et alljärgneva teksti puhul tuleb arvestada, et enne seaduse jõustumist võib eelnõusse veel muudatusi tulla.

Direktiivis sisalduvad muudatused rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmete osas olid sedavõrd ulatuslikud, et nende rakendamiseks Eesti õigusruumis tuli välja töötada uus seaduse terviktekst, mille jõustumisel muutub rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteem suurel määral. Suurim muudatus on riskipõhise käsitluse tõstmine rahapesu tõkestamise süsteemi fookusesse. Tugevamaid meetmeid rakendatakse seal, kus riskid on kõige suuremad.

Teiselt poolt annab uus käsitlus kohustatud isikutele teatud tegevusvabaduse riskide välja selgitamisel ja ressursside juhtimisel suurema riskiga valdkondadesse. Kohustatud isiku riskihinnangute aluseks on riiklik riskihinnang vastavas sektoris. Kuivõrd valiku tegemine selle üle, mis olukordades ja mis tasemel hoolsusmeetmeid kohaldada, suundub varasemast suuremas mahus kohustatud isikute enda otsustuspädevusse, tuleb nende otsuste ja valitud meetmete kohasuse kontrollimiseks panustada olulises mahus ka järelevalvesse.

Teine oluline muutus on kõigi juriidiliste isikute kohustus esitada enda tegelike kasusaajate andmed tegelike kasusaajate registrile. Esialgu on otsustatud luua registriandmete esitamise ja nendega tutvumise võimalus äriregistri andmete juurde. Eeldatav kasu sellest sättest on eelkõige nende ettevõtete puhul, mille omandisuhted on keerulised ning toimivad mitme eri jurisdiktsioonides asutatud ettevõtte vahendusel. Lisaks rahapesu tõkestamise süsteemi osalistele võib loota positiivset mõju läbipaistvuse suurendamisel ka ettevõtluskeskkonnale, andes ettevõtjatele täiendava infoallika, mille toel partnerite usaldusväärsust kontrollida. Tegelike kasusaajate registri praktiline kasu ilmneb aga üksnes siis, kui andmete esitamise kohustust ka tegelikult täidetakse. Selle ülesande lahendamise parimate meetmete analüüs ja rakendamine seisab asjaspepuutuvatel poliitikakujundajatel ning riigiasutustel alles ees.

Kolmas tähtis muudatus hõlmab pädevate asutuste koostööd eelkõige Euroopa Liidu sees. RABile toob see kaasa arvestatava mahuga kohustuse jagada teiste liikmesriikidega teavet saabunud teadete kohta, kui teated sisaldavad infot, mis on seotud teiste liikmesriikidega.

1 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015L0849&from=ET>

Samuti tuleb olla valmis vastu võtma teistelt liikmesriikidelt Eestiga seotud teavet. Eelnõus on täpsustatud rahvusvahelise koostöö teisispekte.

Seaduseelnõu autorid on püüdnud uude seadusse paigutada kõik olulised direktiivi muutmise eelnõu sätet, kuigi diskussioonid nende üle ei ole veel lõppenud. Loodame, et eelnõu menetlemise ajaks Riigikogus on ka direktiivi muudatuse sõnastused piisavalt selged. RABi hinnangul on direktiivi muudatustest praeguses seisus kõige problemaatilisemad eelkõige virtuaalväeringu mõiste ja regulatsiooniga seotud muudatused.

Direktiivi muudatuste eelnõust ülevõetud tegelike kasusaajate registri ning panga- ja maksekontode registri loomine on vaieldamatult vajalik ning on abiks nii turuosalistele kui ka rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise eest vastutavatele asutustele. Mida kiiremini registrid luuakse, seda kindlamini on riiklikud meetmed tagatud, kuid tempokas protsess ei ole asjaosalised veel jõudnud omavahel lõplikult kokku leppida, kuidas ülesandeid praktikas parimal moel lahendada. Tõenäoliselt võib praktilisi tulemusi oodata alles järgmisel aastal. Kui arvestada, et direktiivi mõjul on eelnõus laiendatud riikliku taustaga isikute mõistet välisriikide isikutelt ka kodumaistele, on riigil vaja aidata kohustatud isikuil neid ära tunda. Erisätet on eelnõus riskiga kolmandate riikide residentide suhtes tugevdatud hooldusmeetmete rakendamisel, mis ühtlustab ELi piirides sellistest riikidest pärit klientide kohtlemist suurema riski allikatena.

Seaduseelnõu välja töötades sai uut jõudu ammune vaidlus kliendi näost näkku tuvastamise imperatiivse nõude otstarbekuse üle krediidi- ja finantseerimisasutustele. Põhiline veelahe oli krediidiasutuste ja uuel tehnoloogial baseeruvate maksevahenduse teenuse pakujate vahel. Diskussioonide käigus on avaldatud arvamust, et selle nõude võib asendada ainult adekvaatsete kompensatsioonimeetmetega. Üks aktsepteeritavaid meetmeid on isiku digitaalne tuvastamine videointervjuu kaudu, mis tunnustati võrdseks näost näkku

tuvastamisega. Teiseks võimaluseks on pakutud tugevdatud hooldusmeetmete rakendamine koos esialgsete tehingupiirangutega isikute puhul, kes kasutavad enda identimiseks Eesti Vabariigis välja antud digitaalset isikutunnistust. Näost näkku isikutuvastamise nõude asendamise võimalikkus muudel juhtudel ning see, mis meetmeid nõude kaotamisest tulenevate riskide maandamiseks on võimalik aktsepteerida, on eelnõu väljatöötamisel tekitanud selgeid eriarvamusi. Eeldada võib, et diskussioon näost näkku isiku tuvastamise regulatsiooni üle jätkub ka Riigikogu menetluses.

RABile teeb muret rahapesu objektiks oleva vara tsiviilkonfiskeerimise küsimus, mida pole RahaPTSi § 40 lg-s 7 sätestatud kujul võimalik praktikas rakendada. Eelnõus on vastavaid sätteid proovitud täpsustada, kuid tegemist on niivõrd tundliku ja olulisi õiguspõhimõtteid käsitleva valdkonnaga, et sätete kohaldamise ulatuse kohta saame selgust üksnes kohtupraktikast. Praktiline vajadus konfiskeerida rahapesu objektiks olevat vara isikut kohtus rahapesus süüdi tunnustamata tuleneb peamiselt kahte liiki olukordadest. Esmalt võib juhtuda, et on piisavalt infot kuritegeliku tegevuse kohta, millest vara pärineb, ent rahapesu toime pannud isiku tuvastamine või kohtus süüdimõistmine osutub erinevatel põhjustel võimatuks. Teiseks jääb paljude ilmsete rahapesu tunnustega (nt omaniku varjamine, tehingute tõendamiseks võltsitud dokumentide esitamine jne) juhtumite korral kriminaalmenetlus alustamata, sest kuriteona rahapesus süüdistamise korral on vaja tõendada ära vara päritolu eelnevast kuritegelikust tegevusest. Paljudel juhtudel ei ole paraku võimalik seda seost kas vara lähteriigi piisava koostööhuvi puuduse, rahvusvahelise koostöö muude kitsaskohtade ilmnemise või siis rahapesuks kasutatud toimingute edukuse tõttu tõendada.

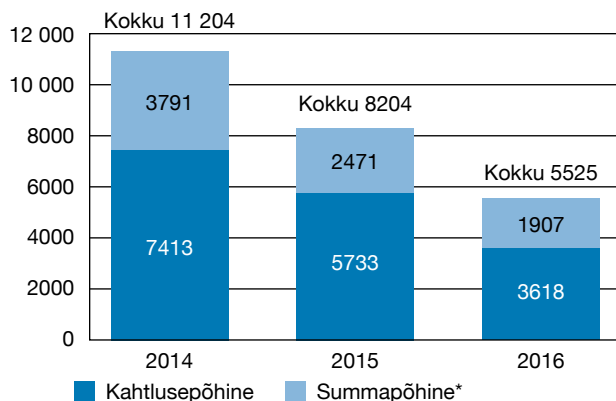
Uue RahaPTSi jõustumisel 2017. aasta teisel poolaastal on kõikide süsteemi osaliste ühine ülesanne asuda uusi meetmeid rakendama. RAB tutvustab uusi seadusenõudeid konsultatsioonide ja koolituste kaudu.

3. ÜLEVAADE RAHAPESU ANDMEBÜROO TÖÖTULEMUSTEST 2016. AASTAL

3.1. ÜLEVAADE BÜROOLE LAEKUNUD TEADETEST JA NENDE ANALÜÜSIMISEST

2016. aastal sai RAB 5525 teadet (joonis 1). Teadete arv on viimastel aastatel märgatavalt vähenenud. Võrreldes 2014. aastaga sai RAB 2016. aastal poole vähem teateid.

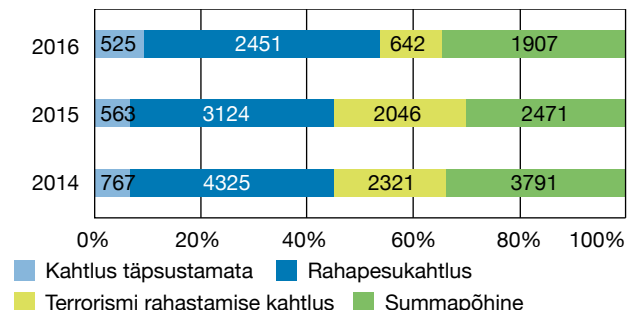
JOONIS 1. Rahapesu andmebüroole laekunud teadete arv perioodil 2014–2016

Märkus: summapõhistes teadetes sisalduvad ka need teated, kus teate saatmise põhisis on märkimata. 2014. aastal oli niisuguseid teateid 16, 2015. aastal 15 ja 2016. aastal 12.

Kahtlusepõhistest teadetest oli ligi 2/3 rahapesu kahtlusega ning 18% terrorismi rahastamise kahtlusega, ülejäänud teateis oli kahtluse põhisis täpsustamata (joonis 2). Võrreldes 2015. aastaga suurenes kahtlusepõhiste teadete osakaal (2015. aastal oli see umbes 55%) ning vähenes terrorismi rahastamise kahtlusega teadete osakaal (2015. aastal 36%). Nendest teadetest, kus oli kahtlus täpsustamata, saabus enamik Eesti riigiasutustelt ja välisriikide rahapesu tõkestamise eest vastutavatel asutustel.

JOONIS 2. Teadete jaotumine kahtluse- ja summapõhisisuse alusel perioodil 2014–2016

Nagu varasemal aastail, sai RAB ka 2016. aastal kõige enam teateid finantseerimisasutustelt ja krediidiasutustelt (tabel 1). Teadete arvu üldise vähenemise taustal on krediidiasutuste ning teise riigi asutuste saadetud teadete arv ja osakaal võrreldes 2015. aastaga kasvanud ning finantseerimisasutuste saadetud teadete arv ja osakaal vähenenud.

2016. aastal jätkus juba varasemal aastail alanud teadete arvu vähenemise trend. Valdavas osas on teadete arvu vähenemine tingitud koostöös finantseerimisasutustega teadete kvantiteedi asemel fookuse suunamisest teatamiskohustuse täpsemale ja sisukamale täitmisele. Lisaks kahtlusepõhiste teadetele on vähenenud ka summapõhiste teadete arv, mis näitab sularahatehingute vähenemist finantseerimisasutustes.

TABEL 1. Rahapesu andmebüroole teadete jagunemine teatajate alusel perioodil 2014–2016

	2014		2015		2016	
	Teateid	Teatajate osakaal (%)	Teateid	Teatajate osakaal (%)	Teateid	Teatajate osakaal (%)
Finantseerimisasutused	7790	69,5	6347	65,2	2314	41,9
Krediidiasutused	1984	17,7	1693	20,6	2071	37,5
Muud eraõiguslikud ettevõtjad	491	4,4	423	5,2	382	6,9
Professionaalid	198	1,8	193	2,4	182	3,3
Riigiasutused	495	4,4	200	2,4	172	3,1
Teise riigi asutused	228	2,0	319	3,9	397	7,2
Muud	18	0,2	29	0,4	7	0,1
Kokku	11 204	100	8204	100	5525	100

Rahapesu kahtlusega teadete puhul domineerisid 2016. aastal saatjatena krediidid- ja finantseerimisasutused (tabel 2). Enamik terrorismi rahastamise kahtlusega teadetest saabus finantseerimisasutustelt seoses tehingutega suurema terrorismi rahastamise ohuga riikidesse

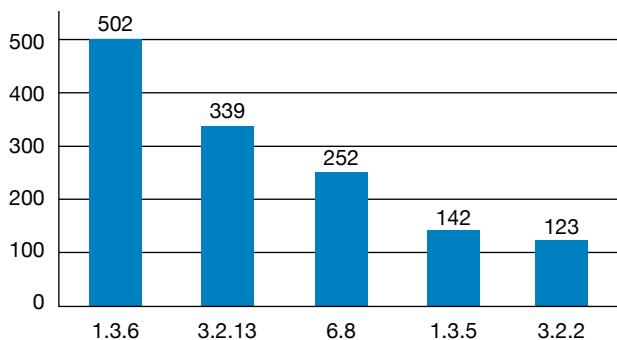
või sealt pärit isikutega. Ka summapõhistest teadetest pärines enamik finantseerimisasutustelt. Nendes suundumustes ei ole viimastel aastatel märkimisväärsed muutusi olnud.

TABEL 2. Laekunud teadete jagunemine teate saatmise põhjuse ja saatja alusel 2016. aastal

	Kahtlus täpsusta- mata	Rahapesu- kahtlus	Terrorismi rahas- tamise kahtlus	Summa- põhine	Kokku
Krediidiasutused	3	2030	12	26	2071
Finantseerimisasutused	10	370	502	1432	2314
Õnnemängude korraldajad	9	4	47	244	304
Isikud, kes teevad või vahendavad tehinguid kinnisvaraga	0	0	0	3	3
Kauplejad	0	1	0	42	43
Väärismetalli ja -toodetega tegelevad isikud	0	0	0	0	0
Muud eraõiguslikud ettevõtjad	19	3	0	10	32
Professionaalid					
... audiitorid	0	0	0	25	25
... raamatupidamisteenuse pakkujad	0	0	0	2	2
... notarid	2	27	1	110	137
... advokaadid	12	0	0	0	13
... kohtutäiturid	0	0	0	0	0
... pankrotihaldurid	0	0	0	1	1
muu õigusteenuse osutajad	0	3	0	1	4
Riigiasutused	148	9	2	13	172
Teise riigi asutused	317	2	78	0	397
Muud	5	2	0	0	7
Kokku	525	2451	642	1909	5525

2016. aastal oli rahapesu kahtlusega teadete puhul levinum teatamise põhjus kliendisuhte lõpetamine rahapesu kahtluse või hooldusmeetmete täitmiseks vajalike dokumentide või asjakohase teabe esitamata jätmise tõttu (joonis 3). See ilmestab pankade tegevust kliendibaasi korrastamisel ning riskiga klientide suhtes tugevdatud hooldusmeetmete kohaldamisel. 2015. aasta levinum indikaator 6.8 (isik teeb ülekandeid teistele isikutele erinevatesse riikidesse, mis ei vasta kliendi tavapärasele tegevusele) oli 2016. aastal sageduselt kolmas.

JOONIS 3. Peamised teatamise põhjused rahapesu kahtluse korral 2016. aastal

Selgitus:

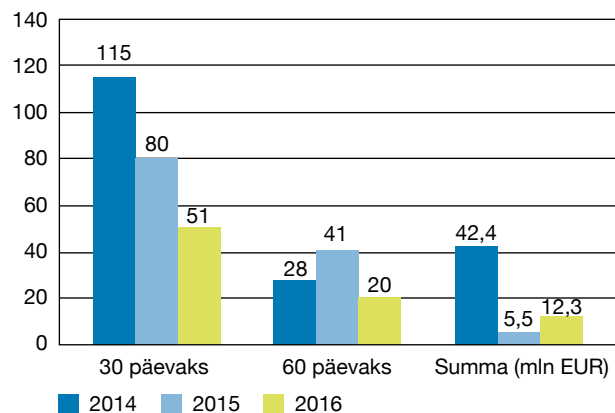
- 1.3.6 krediidid- või finantseerimisasutus lõpetab kliendisuhte rahapesu kahtluse või hooldusmeetmete täitmiseks vajalike dokumentide või asjakohase teabe mitteesitamise või rahapesukahtluse tõttu
- 3.2.13 esinevad muud juhendis nimetatava tunnused ebahariliku tehingu kohta kontrol, mis võivad osutada ebaseaduslikule tegevusele
- 6.8 isik teostab ülekandeid teistele isikutele erinevatesse riikidesse, mis ei vasta kliendi tavapärasele tegevusele
- 1.3.5 krediidid- või finantseerimisasutus keeldub kliendisuhte loomisest rahapesu kahtluse või hooldusmeetmete täitmiseks vajalike dokumentide või asjakohase teabe mitteesitamise / ebapiisavuse tõttu
- 3.2.2 üksik ebatavaliselt suur, harilikule käibele mittevastav ja/või piisavalt põhjendamata välismakse

Terrorismi rahastamise kahtlusega tehingute puhul olid 2016. aastal nagu varasemalgi aastail sagedaimad teatamise põhjused ülekanded suurema terrorismi rahastamise ohuga riikidesse või tehingud selliste riikidega seotud isikutega ilma arvet avamata.

3.1.1. VARA KÄSUTAMISE PIIRANGUD

RABil on õigus peatada tehing või piirata vara kasutamist, kui esineb rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlus. 2016. aastal piiras RAB konto kasutamist 30 päevaks 51 korral ning 60 päevaks 20 korral (joonis 4). Varade kogumaht, mille kasutamist RAB piiras, oli 12,3 miljonit eurot.

JOONIS 4. Rahapesu andmebüroo seatud pangakontode kasutamise piirangud 2014.–2016. aastal

3.2. ÜLEVAADE BÜROO EDASTATUD MATERJALIDEST

Kui rahapesu andmebüroo otsustab analüüsi põhjal, et tegemist võib olla rahapesu või terrorismi rahastamise või nendega seotud kuritegudega, edastab ta materjali teistele õiguskaitseasutustele. 2016. aastal saatis rahapesu andmebüroo teistele õiguskaitseasutustele 181 materjali, neist 2/3 olid vastused päringutele ja teabeks saadetud info. Kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks saa-

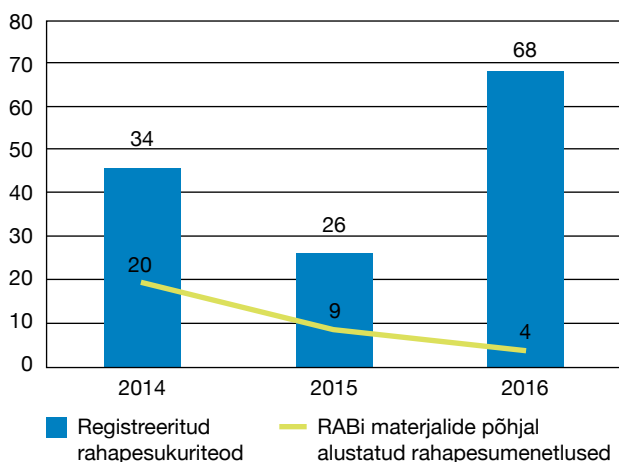
deti 12 materjali. Seisuga 31.12.2016 alustas uurimisasutus menetluse 10 puhul (neljal korral rahapesu ja kuuel korral muu süüteo tunnustel), kahe materjali korral lisati info olemasolevale kriminaalajale. Olemasoleva kriminaalajaga liitmiseks saadeti 51 materjali. Kõikide rahapesu tunnustel alustatud kriminaalmenetluste puhul oli oletatavaks eelkuriteoks arvutikelmus.

TABEL 3. Rahapesu andmebüroo poolt õiguskaitseasutustele edastatud materjalid perioodil 2014–2016

	2014	2015	2016
Uurimiseks edastatud materjalid	252	205	181
Kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks	38	14	12
... seisuga 31.12 alustatud kriminaalmenetlused	33	12	10
... sh alustatud rahapesumenetlused	20	9	4
Olemasoleva kriminaalajaga liitmiseks	38	45	51
Vastused päringutele, saadetud päringud, teabeks	176	146	118
Edastatud materjalidega seotud summad	147,6 mln	400,9 mln	220 mln

2016. aastal alustati Eestis rahapesu tunnustel 68 menetlust, neist 4 RABi saadetud materjali põhjal (joonis 5).

JOONIS 5. Eestis registreeritud rahapesukuritegude arv ja rahapesu andmebüroo poolt uurimisasutustele edastatud materjalide põhjal alustatud rahapesumenetluste arv aastatel 2014–2016

Märkus: info registreeritud rahapesukuritegude arvu kohta on saadud Justiitsministeeriumilt.

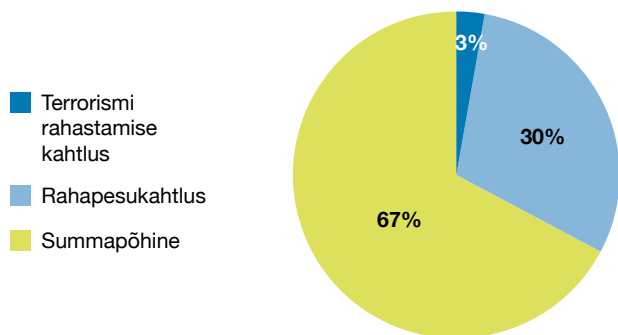
Seadusest tulenevalt ei edasta RAB uurimisasutustele talle laekunud teateid ega avalikusta teate saatnud isikut. Küll peetakse aga RABis edastatud materjalide aluseks olevate teadete arvestust. Sarnaselt kahe eelneva aastaga põhines kõige suurem osa edastatud materjalidest finantseerimisasutustelt, krediitiasutustelt ning riigiasutustelt saadud infol (tabel 4).

TABEL 4. Edastatud materjalides kasutatud rahapesu andmebüroole laekunud teadete jagunemine teatajarühma alusel aastatel 2014–2016

	2014	2015	2016
Finantseerimis- asutused	716	350	272
Krediitiasutused	155	150	88
Politsei	68	70	64
Muu	22	39	14
Notarid	16	13	9
Maksu- ja Tolliamet	22	6	8
Teise riigi asutused	14	14	6
Advokaadid	0	0	3
Õnnemängude korraldajad	37	5	0
Kokku	1050	647	484

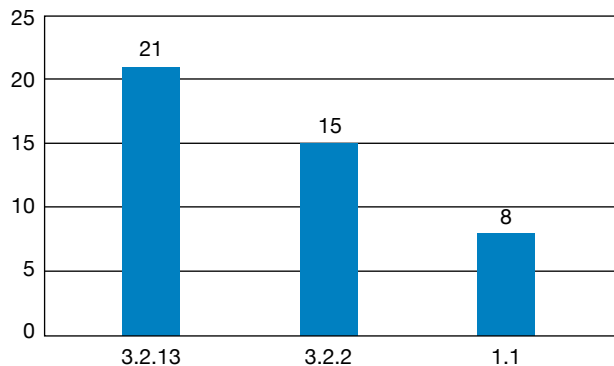
Veidi enam kui 2/3 edastatud materjalidest põhines 2016. aastal summapõhisest teatamiskohustusest tuleneval infol, mis viitab selgelt, et 2008. aastal rakendunud seadusesäte on rahapesu tõkestamise seisukohalt tähtis (joonis 6).

JOONIS 6. Edastatud materjalides kasutatud teadete jagunemine põhisuse alusel 2016. aastal

Sarnaselt 2015. aastaga oli rahapesu kahtluse põhisest indikaatoritest edastatud materjalide aluseks olnud teadetes levinuimad isiku tavapärasele tegevusele mittevastavad tehingud (joonis 7).

JOONIS 7. Levinuimad teatamise indikaatorid edastatud materjalide aluseks olevate rahapesu kahtlusega teadete korral 2016. aastal

Selgitus:

- 3.2.13 *esinevad muud juhendis nimetatud tunnused ebahariliku tehingu kohta kontol, mis võivad osutada ebaseaduslikule tegevusele*
- 3.2.2 *üksik ebatavaliselt suur, harilikule käibele mittevastav ja/ või piisavalt põhjendamata välismakse*
- 1.1 *variisikule viitavad tunnused füüsilise isiku puhul*

3.3. RIIGISISENE JA RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

2016. aastal viisid RABi ametnikud läbi 13 koolitust. RABi koostööpartnerid on ühelt poolt kohustatud isikud ja teiselt poolt õiguskaitseasutused. Üks tähtsamaid koostööpartnereid on Eesti Pangaliit, kelle abil korraldame koostööd pankadega. Regulaarsetel Pangaliidu rahapesu tõkestamise toimkonna koosolekutel arutame nii jooksvaid küsimusi ja uusi tendentse kui ka teeme vajaduse korral erikoolitusi pankade kontaktisikutele. Järelevalveülesannete täitmisel on meie koostööpartnerid Eesti Advokatuur, Notarite Koda ja Finantsinspeksioon. Viimasega on koostöö eriti tihe, kuna vahetame teavet mitte ainult järelevalvetoimingute tulemuslikkuse kohta, vaid jagame nii kogemusi kui ka teavet loamenetluse ning konkreetsete järelevalvetoimingute korraldamise kohta. Rahandusministeeriumi rahapesu tõkestamise valitsuskomisjoni ja Turuosaliste Nõukogu töös osalemise kaudu oleme otseses kokkupuutes nii rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise riikliku poliitika kui ka õigusloome kujundamisega.

TABEL 5. Rahapesu andmebüroo korraldatud koolitused 2014.–2016. aastal

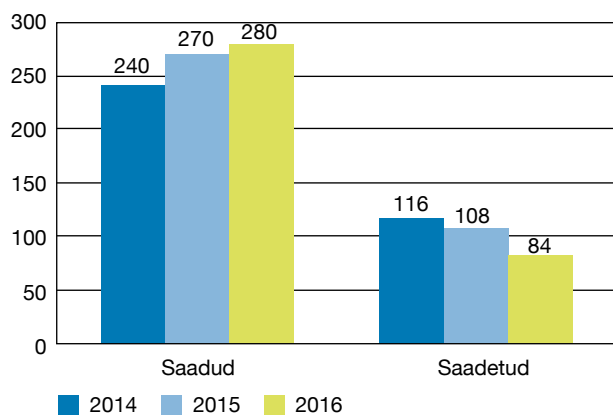
	2014	2015	2016
Koolituste arv	9	17	13
Osavõtjate arv	460	719	316

Tõhusa koostööta õiguskaitseasutustega ei saaks RABi töö tulemuslikkust hinnata. Uurimisasutustele esitame kuriteoavaldusi ning vastame nende päringutele, kui tavakuritegude uurimisel on tekkinud kahtlusi ka rahapesus. Uurimisasutustele edastatud kuriteoavalduste, vastatud päringute ja muu saadetud info kohta saab ülevaate tabelist 3.

Rahvusvaheline koostöö on üks RABi tegevuse alustalasid, kuna rahapesu puhul on sageli tegemist piiriülese õigusrikkumisega, kus ühes riigis toime pandud kuriteoga saadud ebaseaduslik tulu kantakse jälgede peitmiseks erinevaid riike läbivate tehinguahelate kaudu kiiresti edasi. Rahapesu andmebüroo on regulaarselt osalenud mitmel rahvusvahelisel kohtumisel Egmont Grupis, Euroopa Nõukogu ekspertkomisjonis MONEYVAL (Select Committee of Experts on the Evaluation of Anti Money Laundering Measures) ja Euroopa Liidu rahapesu andmebüroode koostöövõrgustikus EU FIU Platform (European Union Financial Intelligence Units Platform).

2016. aastal saabus RABile 280 päringut kokku 50 riigist. Samal perioodil saatis RAB ise 84 päringut 30 välisriiki (joonis 8).

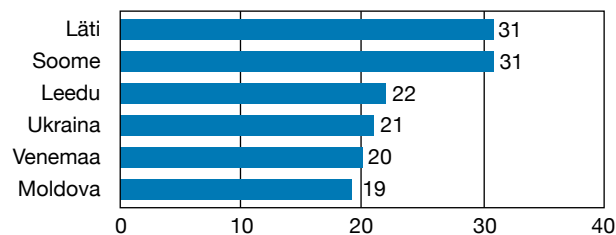
JOONIS 8. Rahapesu andmebüroole saabunud ja andmebüroo saadetud välispäringute arv aastail 2014–2016

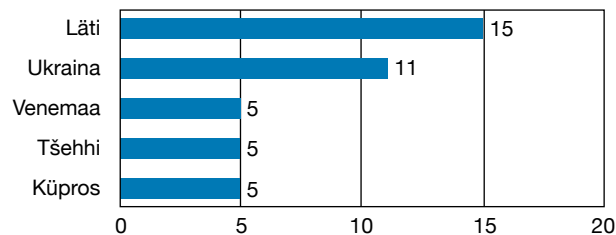
Enim infopäringuid saabus Lätist ja Soomest (31) ning kõige rohkem saadeti Eestis päringuid Lähti (15) ja Ukrainasse (11), vt joonist 9. Lisaks Egmont Secure Webile ja FIU.netile kasvas päringutes Europol Siena kanali osatähtsus. Suur saadud päringute arv näitab rahapesukuritegude piiriülest iseloomu ning seda, et RAB aitab kaasa rahapesu tõkestamisele ja terrorismi rahastamise takistamisele mitte üksnes riigisiselt, vaid ka rahvusvahelises ulatuses. RABi keskmine välispäringule vastamise aeg oli 2016. aastal 14 päeva. Lisaks tavapärasele osalemisele eri riikide rahapesu andmebüroosid koondava Egmont Grupi, Euroopa Nõukogu MONEYVALi ekspertgrupi ja Euroopa Liidu partnerorganisatsioonide koondava FIU.Neti platvormi tegevustes osalesid RABi eksperdid ettekannetega veebruaris 2016 Ukrainas teadus-tehnoloogilisel konverentsil „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise päevakajalised probleemid ja väljakutsed“ ning oktoobris 2016 Serbias seminaril „Euroopa Liidu neljanda rahapesu tõkestamise direktiivi rakendamine ja tegelike kasusaajate määratlemine“.

JOONIS 9. Riigid, kust RAB sai 2016. aastal enim teateid ja kuhu saatis enim teateid

Välisriikidest laekunud päringud ja teated

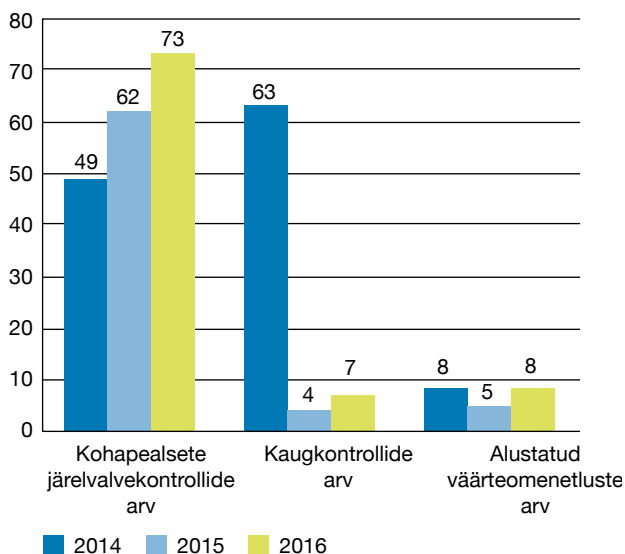
Välisriikidesse saadetud päringud ja teated

3.4. JÄRELEVALVE

2016. aastal viis RABi järelevalvetalitus läbi kokku 70 järelevalvemenetlust (joonis 10). Kontrollide tulemusel alustati kaheksal korral vääртеomenetlust.

JOONIS 10. Järelevalvekontrollid ja vääртеomenetlused perioodil 2014–2016

Sarnaselt 2015. aastaga tehti kõige enam järelevalvekontrolle finantseerimisasutustes ja pandimajades.

TABEL 6. Rahapesu andmebüroo poolt 2014.–2016. aastal tehtud järelevalvekontrollide jagunemine kontrollitud isiku tegevusala alusel

Kontrollitud isiku tegevusala	2014	2015	2016
Finantseerimisasutused	17	14	35
Pandimajapidajad	16	34	22
Kauplejad	4	6	10
Muud isikud	-	1	10
Väärismetalli ja -toodetega tegelevad isikud	8	3	2
Õnnemängude korraldajad	7	8	1
Isikud, kes teevad või vahendavad tehinguid kinnisvaraga	45	-	-
Krediitiasutused	15	-	-
Kokku	112	66	80

2016. aastal keskendus RAB järelevalvet tehes eelkõige finantseerimisasutuste, pandimajapidajate ning nende kauplejate kontrollimisele, kes teevad sularahatehinguid summas üle 15 000 euro. Finantseerimisasutused olid huviorbiidis krediidiandjate ja -vahendajate seaduse rakendussätte tõttu, mis pani neile krediidiandjatele ja -vahendajatele, kes tegutsesid enne nimetatud seaduse jõustumist, kohustuse taotleda tegevuse jätkamiseks hiljemalt 21.03.2016 Finantsinspeksioonilt tegevusluba.

2016. aastal pööras rahapesu andmebüroo järelevalves tähelepanu ka kauplejatele, sest eeldatavasti väheneb 2017. aastal jõustuva RahaPTSiga kauplejatele kohustatud isikuks olemise sularahatehingu piirmäär: senise 15 000 euro asemel 10 000 eurot. RABi hinnangul on tarvis suurendada ka turuosaliste teadlikkust peagi rakenduvast seadusemuudatusest. Kauplejad, kes sellises mahus sularahaga tehinguid teevad, on ennekõike uute autode müüjad, mistõttu käis RAB enamikus automarkide esinduskauplustes ning vestles suuremate kasutatud autodega kauplejatega. Võib öelda, et selles sektoris on sularahatehingute trend langev ning neid tehinguid, kus tasutaks sularahas üle 15 000 euro, on vähe.

RahaPTSi nõuete täitmisel on kohustatud isikuteks ka pandimajapidajad. Kuna nii varasematel aastatel kui

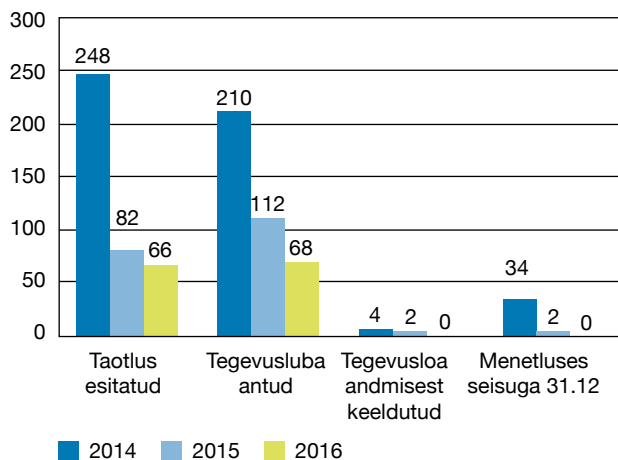
ka 2016. aastal on selles sektoris korraldatud hulgaliselt järelevalvemenetlusi, on olukord RahaPTSi nõuete täitmisel märgatavalt paranenud ning sektor tulevikus nii suurt tähelepanu ei vaja. Kuivõrd RAB on pandimajapidajatele ka tegevuslubade väljastamiseks pädev asutus, oleme selliste menetluste ajal eraldi tähelepanu pööranud registriandmete õigsusele majandustegevuse registris, kuhu kantakse tegevusloa andmed ning kust need on avalikkusele kättesaadavad.

2017. aastal plaanime keskenduda järelkontrollidele kauplejate juures, kes teevad suuri sularahatehinguid, samuti pöörata senisest rohkem tähelepanu professionaalidele sektorile. Teatava koormuse lisab ka uue seaduse alusel juhendite ning juhendmaterjalide väljatöötamine.

3.5. TEGEVUSLUBADE VÄLJASTAMINE

RAB andis 2016. aasta jooksul välja kokku 68 tegevusluba; 31. detsembriks 2016 olid kõik tegevusloa taotlused rahuldatud. 2016. aasta jooksul andis RAB tegevusloa 15 väärismetalli, vääriskivide kokkuostu või hulgimüügiga tegevale ettevõtjale, 14 valuutavahetajale, 12 pandimajapidajale, 11 finantseerimisasutusele, 11 usaldusfondide ja äriühingute teenuse pakkujale ning 5 alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkujale.

JOONIS 11. Tegevusloataotluste ülevaade 2014–2016

2016. aastal vähenes väljaantud tegevuslubade arv võrreldes varasemate aastatega. Vähenemise põhjus oli ühelt poolt Eesti turu väiksus ning teiselt poolt on lõppenud üleminekuperioodid, nn vana registreeringu alusel tegutsenud isikud taotlesid 2014. ja 2015. aastal endale tegevusloa. Väljastatud lubadega kaasneb RABile kohustus täiendada ja parandada registriandmeid loa muutmise menetluse kaudu, mis on märkimisväärselt kasvatanud RABi ametnike töökoormust; samas on seda vaja teha, et registriandmed oleksid vastavuses tegelikkusega. 2016. aastal korraldas RAB 77 registriandmete muutmiste menetlust. Loamenetlusega seotud probleemidest võib esile tuua 2015. aastal esinenud juhtumid, kus taotleti tegevusluba, kuid ei alustatud Eestis majandustegevust või alustati majandustegevust internetikeskkonnas; neil juhtudel võib tõusetuda teenuse pakkumise koha kohta jurisdiktsiooni küsimus.

4. RAHAPESU KOHTULAHENDID 2016. AASTAL

2016. aastal jõustus Eestis 16 rahapesu kohtuotsust, 24 isikut mõisteti rahapesus süüdi ja 16 õigeks.² Enamikul lahendini jõudnud kohtuasjadest oli 2016. aastal eelkuriteoks välisriigi isikute suhtes toime pandud arvutikelmus. Niisuguste kelmuste toimepanijad jäävad paljudel juhtudel tuvastamata ning Eestis mõistetakse süüdi variisikud, s.o inimesed, kes annavad väikese tasu eest oma pangakonto või isikut tõendavad dokumendid kurjategijate käsutusse või aitavad kurjategijail välismaal toimepandud arvutikelmustest saadud raha pangast või finantseerimisasutusest välja võtta. RAB paneb kõigile südamele, et sääraسته tegudele kaasaaitamine on rahapesus osalemine ning kriminaalkorras karistatav.

KINDLUSTUSKELMUS

Ühes 2016. aastal jõustunud kohtuotsuses mõisteti kaks isikut süüdi kindlustuskelmuse toimepanemise teel saadud raha pesemises. Isik A sõlmis mitme kindlustusfirmaga lepingu nii enda kui ka teiste isikute nimel. Seejärel esitas isik A kindlustusfirmadele taotluse kindlustushüvitise väljamaksmiseks erinevates summates, teatades kindlustusjuhtumi toimumisest, mis seisnes selles, et tema ise või isik, kelle nimel ta lepingud sõlmis, sai jalatrauma. Hüvitised palus ta kanda oma isa arvelduskontole. Selgus, et isikul A ei olnudki kavatsust turismireisile minna: ta võltsis dokumente, mis

² Justiitsministeeriumi andmed seisuga 27.01.2017. Kui kohtud sisestavad aasta jooksul veel lahendeid, siis võib arv suurenda.

tõendasid, et ta ostis turismireisi Egiptusesse ja Türki. Osal juhtudel maksidki kindlustusfirmad nende alusel isikule kindlustussumma välja, osal jätsid kindlustusfirmad hüvitise välja maksmata. Kokku oli kindlustuskelmuse maht ligikaudu 16 400 eurot.

Et varjata raha tõelist omanikku ja päritolu, tegi isik A kindlustuskelmusest saadud rahaga erinevaid tehinguid:

4.1. HALDUSKOHTUMENETLUSED

2016. aasta alguses oli halduskohtus menetluses seitse kaebust RABi haldustoimingute peale ja neli RABi taotlust halduskohtule. Aasta jooksul lisandus veel kaks kaebust RABi haldustoimingute peale. Kolme taotluse menetlemise on kohus määramata ajaks peatanud. Ühe kaebuse menetlemine jõudis lõpuks lahenduseni Riigikohtus, kus selgus, et RahaPTSi § 40 lg-s 7 sätestatud halduskonfiskeerimine ei ole ka sularaha puhul võimalik. Pangakontol oleva raha halduskonfiskeerimise võimatus on selgunud juba varem. Aasta jooksul leidis lõpliku lahenduse neli kaebust. Neist ühel juhul rahuldati kaebus osaliselt ja teistel juhtudel tehti otsus riigi kasuks. Seega jäi halduskohtus aasta lõpuks lahenduse ta neli kaebust ning kolm taotlust.

kandis erinevaid summasid enda kontrolli all olevatesse ettevõtetesse ja seal töötava isiku ning oma isa kontodele.

Isikut A karistas kohus 2 aasta ja 10 kuu pikkuse vangistusega ning skeemis kasutatud juriidilist isikut B 3500 euro suuruse rahalise karistusega. Lisaks konfiskeeris kohus isikult A raha 5715 eurot ja juriidiliselt isikult B 10 665 eurot.

Lõpliku lahenduse sai Riigikohtus juba eelmises aastaraamatus märgitud ja suurt avalikku huvi pakkunud küsimus krüptovaluuta regulatsioonidest. Esimest korda osales RAB Riigikohtu istungil toimunud kohtuvaidluses ning pärast pikka kaalumist jõudis Riigikohtus otsuseni, et krüptovaluutad kuuluvad koos teiste sarnaste maksevahenditega RahaPTSi § 6 lg-s 4 sätestatud alternatiivsete maksevahendite hulka. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu rahapesu tõkestamise direktiivi 2015/849 täiendamise eelnõus, mis võetakse vastu lähiajal, on reguleeritud ka krüptovaluutad üldistatuna virtuaalvääringu nimetuse all.

5. RAHAPESUSKEEMID

Allpool anname ülevaate skeemidest, mida rahapesu andmebüro 2016. aastal analüüsis. Kõige rohkem oli erinevaid pettuseid, mis põhinevad nii inimeste enda hooletusel oma andmetega ümber käies kui ka arvutisüsteemide toel pealtnäha anonüümselt teiste isikute

vara ebaseaduslikult kasutades. Paneme kõigile südamele, et internetis oma andmeid ja eriti finantsandmeid jagades tuleb olla väga ettevaatlik, et kurjategijatel ei tekiks võimalust pettust toime panna.

5.1. ARVUTIKELMUSTEGA SEOTUD RAHAPESUSKEEMID

Ka 2016. aastal esines sarnaselt varasemate aastatega juhtumeid, kus kurjategijad püüdsid peita PayPal'i ja teiste kiirete veebimakse lahenduste pakkujate kaudu arvutikelmuste teel saadud vara ebaseaduslikku päritolu. Skeemid on sarnased nendega, mida oleme varasemates aastaraamatutes tutvustanud.

Samuti oli juhtumeid, kus kurjategijad kasutasid kelmuse toimepanemiseks vale identiteediga arveid. Kelmuse toimepanijad murravad sisse ettevõtete elektroonsetesse postkastidesse ja saadavad sealt äripartneritele tasumiseks arveid, mille peale märgitakse enda

käsituses oleva pangakonto number. Võltsarve saatjad pööravad sellele kirjas tähelepanu, märkides, et arve tasumise pangakonto on varasemast erinev. Arve saajad, kes ei oska kelmust kahtlustada, teevadki ülekande kurjategijaja kontrolli all olevale kontole. Eespool kirjeldatud skeemile vastavate juhtumite esinemise korral soovitame arve saajal enne makse tegemist äripartnerite esindajatelt üle kontrollida, kas arvelduskonto muudatus on õige. Kuna internetimakseid on võimalik väga kiirelt teha, siis liigutavad kurjategijad saadud raha kiiresti edasi ning selle tagasisaamine võib olla väga keeruline.

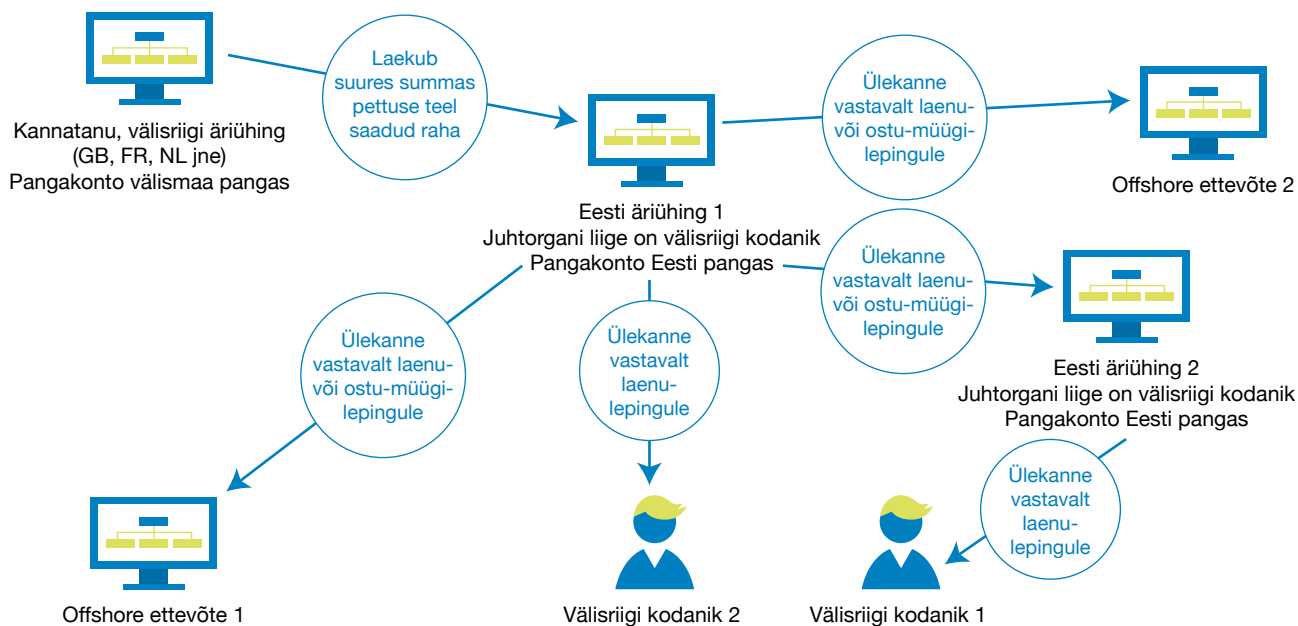
5.2. EESTI ÄRIÜHINGUTE KAASAMINE PETTUSTE TOIMEPANEMISEL JA RAHA LIIGUTAMISEL

Sagenenud on juhtumid, kus Eestis avatakse äriühing, kelle omanik ja/või juhatuse liige on välismaa kodanik, ning ettevõtet kasutatakse ainult pettuse teel saadud kuritegeliku tulu liigutamiseks ühest riigist teise. Ettevõtte loetakse tihti peale ainult mõni kuu enne pettuste toimumist, kasutades sageli sellele turule suunatud äriühingute loojate teenuseid.

Tüüpseem on neil juhtudel järgmine. Eestis avatud pangakontole laekub pettuse teel saadud raha, mis kantakse seejärel kas otse pettuse toimepanijate asukohariiki või keerutatakse ka Eestis teiste äriühingute vahel. Erinevuseks eespool nimetatud arvutikelmustega, millega püütakse pigem paljudelt eraisikutelt väikesi sum-

masid välja petta, kantakse säärasel moel pettuse teel saadud raha üle korraga kümnetes tuhandetes eurodes või suuremateski summas. Tihti on ettevõtte tegelikud omanikud varjus ja raha päritolu selgitamiseks vormistatakse ebaõige sisuga dokumente. Sellise pettuse ohvrid on enamasti äriühingud ning raha lõplikuks väljajuhtimiseks finantssüsteemist kasutatakse eraisikute kontosid. Kurjategijad saavad variisikuid pangakontode avamiseks erinevatesse riikidesse, samuti on variisikuna kaasatud fiktiivseid üliõpilasi (st inimesi, kes tegelikult ei õpi, kuid kes on kooli nimekirjas) ning juhutöölisi teenuseid pakkuvates äriühingutes.

JOONIS 12. Tüüpiline petuskeem

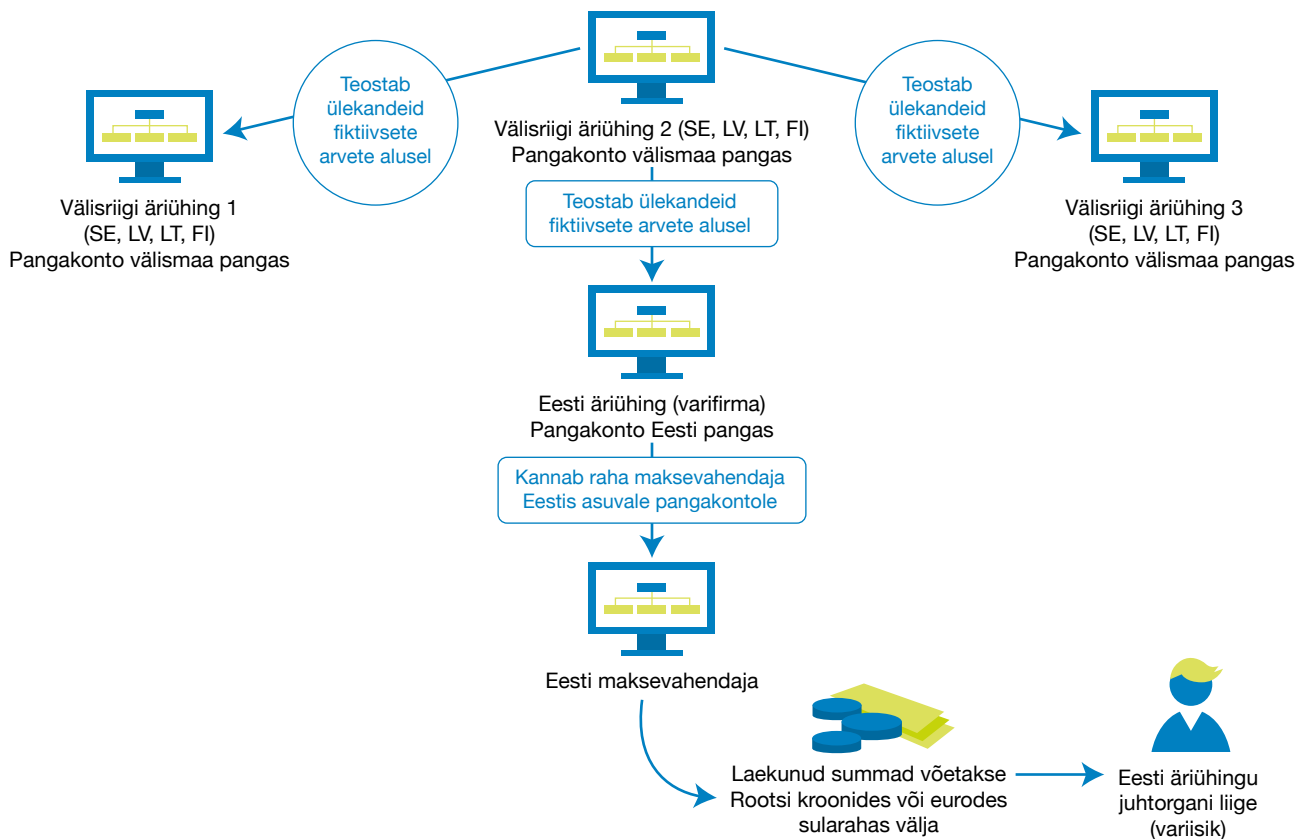

5.3. MAKSUSÜÜTEGUDEGA SAADUD TULU JA RAHAPESU

Endiselt on maksusüütegude toimepanijate jaoks ahvatlev võimalus realiseerida oma kuritegelikku tulu sularahana. Nendes skeemides kantakse maksuametilt välja petetud raha lõpuks sularaha teenust pakkuvale ettevõttele ja võetakse siis sularahas välja. Eesti ettevõtteid kasutatakse välisriikides toimepandud maksusüütegudest saadud tulu pesemiseks; enamasti toimub see Soome või Rootsi ettevõtete huvides.

Tavaliselt kasutatakse sääraustes skeemides mitut ettevõtet ja pangakontot, mis asuvad nii Eestis kui ka teistes Euroopa riikides. Viimane lüli kasutab sularaha väljavõtmiseks erinevaid ettevõtteid ning teenusepakkujaid. Sularaha kasutamiseks enamasti majanduslikku põhjust ei ole, st ettevõtte tegevus seisnebki sularaha väljavõtmises enda kontolt kellegi kolmanda jaoks, muud reaalset majandustegevust ei toimu.

JOONIS 13. Tüüpiline maksupettuse skeem

5.4. SULARAHHA VAHENDAMINE KUI MAJANDUSTEGEVUS JA SELLEGA KAASNEV VÕIMALIK RAHAPESU

Eesti majanduses ei ole sularaha suures mahus kasutamine meie kiiret ja efektiivset e-pangandust arvestades ei majanduslikult ega ajaliselt mõttekas. Seetõttu on küsitav erinevate äriühingute tegevus, mille puhul laekuvad maksed võetakse suures ulatuses sularahana välja. Uurimine on näidanud, et sageli edastatakse sel viisil tekitatud sularaha makse saatjale või nende näidatud

kolmandatele isikutele. Kui tegemist on püsiva tegevusega, siis vajab äriühing selleks Finantsinspektsiooni antavat tegevusluba.

Kuna kurjategijad eelistavad sageli kasutada sularaha, sest selle päritolu on raskem jälgida, on oht, et äriühinguid, kelle tegevuse üle ei toimu järelevalvet, kasutatakse rahapesuskeemide toimepanemisel.

5.5. VENEMAALT LAEKUVAD TRANSIITKANDED EESTI ARVELDUSKONTODELE

Viimastel aastatel on Venemaa Keskpank peatanud kümnete pankade tegevusload. Paljudel juhtudel on tegevusloata jäänud pankadest veidi enne seda, kui keskpank on nende tegevusload peatanud, välja kantud märkimisväärseid summasid. Sagenenud on juhtumid, kus sellised mitme miljoni dollarilised ülekanded laekuvad Eesti finantsasutustes avatud mitteresidentidest äriühingute kontodele. Hoolimata sellest, et Venemaa meedia andmetel on Venemaal alustatud hulk kriminaalmenetlusi tegevusloa kaotanud pankade omanike ja tegevjuhtide suhtes riisumise kahtlusega, on peaaegu võimatu saada õiguskaitseorganilt konkreetset infot eelkuriteo ning sellega seotud isikute kohta.

2016. aastal jätkusid juhtumid, kus Venemaalt laekusid Eestis kontosid omavate mitteresidentidest äriühingute kontodele pikema perioodi vältel ülekanded suurtes summas, kusjuures maksekorraldustes oli ülekannete põhjusena märgitud maksed kohtuotsuste alusel. Seesuguste maksete puhul on esmalt Venemaal erasektoris toimivad vahekohtud tunnistanud ühe tehingupartneri suutmatust lepinguga võetud kohustusi täita

ning mõistnud lepingu teise osalise kasuks välja võlgnevuse kümnete miljonite kuni mõne miljardi rubla ulatuses. Seejärel on võlausaldaja lasknud üldjuhul vahekohtu otsuse kinnitada Venemaa riiklikul kohtusüsteemil ning võõrandanud oma võlanõude kolmandate isikute kasuks. Viimastele laekuvad siis maksed Venemaalt sealsetelt ettevõtetelt või kohtutäituritelt. Koostöö Venemaa partnerorganisatsioonidega, et tuvastada, kas ja millistest eelkuritegudest pärinevad Eesti finantssüsteemi laekunud rahalised vahendid, ei ole olnud tulemuslik.

Kuna Venemaal on rahalised kanded välisriikidesse riiklikult piiratud, siis soetatakse seal väärtpabereid (riiklikke võlakirju ja börsil noteeritud väärtpabereid) ning kantakse need makseta väärtpaberitehingutega üle Eesti finantsasutustes kontosid omavatele ettevõtetele. Eestis väärtpaberid realiseeritakse ja saadud summad kantakse erinevate kaupade eest laiali kümnetesse riikidesse. Samas on Eesti asutustel keeruline kui mitte võimatu tuvastada, kes ja mis vahendite eest algselt Venemaal need väärtpaberid soetas ning kuhu liikusid edasi kõik kaubad, mis nende vahendite eest soetati.

6. RAHVUSVAHELISED FINANTSSANKTSIOONID

Rahvusvaheliste finantssanktsioonide poolest oli 2016. aasta rahulik ja stabiilne. Nagu 2015. aasta aruandes on kirjas, algas 2016. aasta alguses Iraani tuumaprogrammi ning Valgevene sanktsioonide lõdvendamine, mis langetas erikohustustega isikute halduskoormust rahvusvahelise sanktsiooni seaduse nõuete täitmisel rahvusvahelise finantssanktsiooni rakendamiseks. Eestile olulisematest sanktsioonirežiimidest pikendati tavapäraselt kuue kuu kaupa ELi tasemel nii sanktsioone, mis kehtestati Venemaa tegevuse tõttu

Ukrainas, kui ka sanktsioone Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevuse tõttu. Tõsi, viimati nimetatud režiimis oli ka sanktsioneeritud isikute muutusi, täpsemad muudatused on näha rahapesu andmebüroo veebilehel www.politsei.ee/et/organisatsioon/rahapesu/finants-sanktsiooni-subjekti-otsing-ja-muudatused-sanktsioonide-nimekirjas/. Sanktsioonide rakendamise seisukohalt ei lisandunud 2016. aastal Eestis ühtegi varade külmutamise juhtumit.

7. ETTEVAATAVALT AASTASSE 2017

2017. aasta teisel poolaastal juhib Eesti eesistujana Euroopa Liidu Nõukogu tööd. Võib juhtuda, et Eestil on võimalus Euroopa Liidu eesistujana panustada nii mõnegi üleeuroopalise rahapesu tõkestamise õigusakti sisu kujundamisse, olgu selleks siis terrorirünnakutest ajendatud rahapesu tõkestamise direktiivi muudatuste eelnõu või direktiivi eelnõu rahapesu vastu võitlemise kohta kriminaalõiguslike vahendite abil.

Nii 2017. aasta alguses meedia tähelepanu pälvinud Eesti osalus Vene-Moldova rahapesuskeemis kui näiteks ka selles aastaraamatus viidatud ebaselget päritolu ning kahtlustäratavad transiitkanded Venemaalt näitavad, et Eesti rahapesu tõkestamise süsteem vajab selget lahendust, mida teha kahtlaste ning rahapesu tunnustega tehingutega juhul, kui lähteriigist ei tule kinnitust raha kuritegeliku päritolu kohta.

Rahapesu andmebüroo pikaajaline praktika suurte skeemide analüüsimisel on näidanud, et panustamine riikidevahelisele koostööle ida poolt laekuvate rahavoogude puhul eelkuritegude tuvastamiseks praktikas tulemusi ei anna. Ainus võimalus selliste kahtlaste ja potentsiaalselt ohtlike rahavoogudega võidelda on neid Eestist eemale tõrjuda. Peale järelevalve tugevdamise on selleks vaja luua reaalne võimalus, et rahast võib ilma jääda ka siis, kui tehinguga seoses lähteriigis kuritegelikku tegevust ei tuvastata.

Riik peaks looma regulatsiooni halduskonfiskeerimise võimaldamiseks ka nendel juhtudel, kus vara on otsese kuritegeliku tegevusega seostamata, kuid esinevad muud rahapesule viitavad objektiivsed tunnused. Kui näiteks vara tegelike kasusaajate kohta on esitatud valeandmeid või tehingute põhjendamiseks on esitatud

fiktiivseid või võltsitud dokumente, siis peaks tõendamiskoormise ümber pöörama ning vara suhtes õigustatud isikul lasuks endal kohustus vara legaalset päritolu tõendada. Kui vara legaalset päritolu ei tõendata, siis vara konfiskeeritakse.

Rahapesu tõkestamise süsteemi seisukohalt on vaja sellise regulatsiooni loomisega algust teha. Mõistagi on see õiguslikult keerukas ning tuleb leida lahendus, mis võtaks tasakaalustatult arvesse erinevaid asjassepuutuvaid põhiseaduslikke väärtusi. Tugeva järelevalve ning rahast ilmajäämise ohu tekitamise kombinatsiooni realistlik ning praktikas küllaldast tõestust leidnud alternatiiv on paraku sarnaste juhtumite kordumine.

Väga oluline on see, kuidas suudame rahapesu tõkestamise direktiivi nõudeid rahapesu ja terrorismi

rahastamise eelnõus üle võtta ning kuidas hakkavad uued meetmed praktikas tööle. Kas riskipõhise käsitluse rakendamiseks kohustatud isikutele senisest suurema õiguse ja vastutuse andmine enda äritegevusega seotud riskide määratlemisel ja riskide maandamis-meetmete valikul õigustab ennast? Kas vajalik ressursid ja õiguslikud meetmed selle õiguse kuritarvitamise või rahapesuriskidest möödavaatamise vältimiseks leitakse ning kas neid rakendatakse? Kas tegelike kasusaajate register hakkab tööle viisil, millest on kasu nii rahapesu tõkestamise süsteemi osalistel kui ka kõigil ettevõtjail, kes oma tehingupartneri usaldusväärsuse hindamiseks infot koguvad? Need on pelgalt mõningad küsimused, millele peame sel aastal direktiivi ülevõtmise valguses vastused leidma.